

# AZ IGE NÉHÁNY ÉRZELMET KIFEJEZŐ FUNKCIÓJA AZ ANGOL NYELVBEN

ABKAROVITS ENDRE

(Közlésre érkezett: 1978. december 29.)

## I. A DOLGOZAT TÉMÁJA, KUTATÁSI MÓDSZEREK

A jelen dolgozat az érzelmek kifejezésének nyelvi lehetőségei közül csupán egyetlen részterülettel, a grammatikai eszközökkel foglalkozik. A többi kifejezési forma (intonáció, lexika stb.) tárgyalása egy készülő nagyobb terjedelmű dolgozat témája lesz a grammatikai eszközökkel együtt. A dolgozat korlátozott terjedelme miatt a grammatikai eszközök közül is csak az ige néhány funkciójának ismertetésére és szemléltetésére kerülhet sor.

A téma kutatása két fő szakaszból állt. Először elméleti vonatkozásban kellett összegyűjteni azokat a nyelvtani jelenségeket, formákat, melyek érzelmek kifejezésére alkalmasak.

A kutatás második szakasza abból állt, hogy az előzőleg feltérképezett számításba jövő nyelvi eszközökhöz példákat gyűjtöttem, méghozzá modern angol és amerikai drámákból. Azért választottam drámákat, mert elsősorban a beszélt nyelv érzelmi kifejezési lehetőségei érdekeltek, s ennek tükrözése az írott nyelvben leginkább a drámákban tűnik számomra a leghitelesebbnek, hiszen a drámákat eleve úgy írják, hogy azok életszerű párbeszédekkel előadásra kerüljenek, a cél tehát a beszélt nyelv minél hűebb érzékeltetése. A drámák kiválasztása nem spontán módon történt, hanem szándékosan olyanokat kerestem, melyekben heves érzelmek jutnak kifejezésre, gyakori a veszekedés, gúnyolódás, lelkesedés stb. Ez nem könnyű feladat, mert napjaink drámáira sokszor épp a rendkívül szűkszavú, hevesebb érzelmeiktől mentes párbeszéd a jellemzőek (például abszurd drámák). A kiválasztott művek (Osborne *Look Back in Anger* (Dühöngő ifjúság), Wesker *I'm Talking about Jerusalem* és Albee *Who's Afraid of Virginia Woolf?* (Nem félünk a farkastól) a fentiekkel ellentétben heves érzelmi kitörésekkel vannak tele. Az első kettő angol, míg a harmadik amerikai dráma, s ezzel kapcsolatban felvetődhet a kérdés, hogy vajon nem lett volna-e célszerűbb csak angol drámákat elemezni. Magam is tartottam attól, hogy ez problémákat okozhat, az adatgyűjtés azonban meggyőzött arról, hogy az érzelmek nyelvtani kifejezési eszközeinek területén nincsenek lényeges eltérések néhány esettől eltekintve (mint például egyes módbeli segédigéknél), melyekre megfelelő helyen utalni fogok. Ezek miatt kár lett volna lemondani Albee drámájának gazdag példatáráról.

Az egy-egy jelenségre talált példák száma rendkívül eltérő, némely esetben több százra tehető, mások csak elvétve, vagy egyáltalán nem fordulnak elő az említett művekben. Arányuk drámától és írótól függően változik. Izgalmas lenne egyszer azt is megvizs-

gálni, hogy ugyanazon író különböző műveiben az arányok hogyan változnak, illetőleg azt, hogy maga az író tudatosan használja-e ezeket az eszközöket az érzelmek ábrázolására.

A fentiek előrebocsátása után itt az ideje, hogy leszögezzük, mit értünk érzelmeken, s általában milyen érzelmek kifejezésével kíván foglalkozni ez a dolgozat. Az természetes, hogy a dolgozatnak nem lehet tárgya az érzelmek pszichológiai meghatározása, még kevésbé az érzelmek számos fajtájának leírása, elkülönítése. Az is természetes, hogy nem elemezhetünk valamennyi érzelmi megnyilvánulást, annál is inkább, mert beszédünkben szinte mindig jelen van valamilyen fokú érzelmi töltés, meglehetősen ritka az érzelemtől teljesen mentes tényközlő beszéd. Az érzelmek fajtáit az *Új magyar lexikon* így határozza meg: „Az érzelem legfontosabb *fajtái* a folyamat gyorsasága és erőssége szerint a tartós, de nem nagy erősségű hangulatok, melyek kisugároznak, vagyis az egy időben végbemenő lelki folyamatokra rányomják bélyegüket (jó, illetve rossz hangulatban minden kellemesnek vagy kellemetlennek tűnik), rövid lefolyású, nagy erősségű *indulatok*, amelyeknek cselekvést kiváltó ereje nagy (például düh) és c, a nagy erősségű tartós *szenvedélyek*, melyek esetleg az egész élettevékenységre rányomják bélyegüket.”

A dolgozatomban a fent említett három típus közül elsősorban a középsővel fogok foglalkozni, de ez sokszor nem különíthető el teljesen az érzelem másik két fajtájától. (Például Osborne darabjában Jimmy nem csak egy-egy megjegyzésében ingerült, hanem általában ilyen.) Ezenkívül célszerű még két rokonfogalmat tisztázni, mielőtt az egyes jelenségek elemzésébe kezdünk. Ezek az *'emotive'* vagy *'emotional'* és az *'affective'* kifejezési eszközök. Charleston a következő módon különíti el ezeket: „I shall use the term *'emotive'* or *'emotional'* to apply specifically to the expression of strong feelings or some emotional attitude in the speaker, to such things as are caused by some emotion in the speaker, by his sympathy or antipathy etc. i. e. those factors which are governed, not by the will or the intellect but by the emotions, involuntary interior movements. The term *'affective'* has been adopted (rather than „promotive”) for the cases in which the language is employed to rouse feelings.” (Charleston 1960:9) Én elsősorban az emocionális eszközökkel szeretnék foglalkozni, de ez természetesen sok esetben nem választható el élesen a másiktól, a beszélő hevesebb érzelmei általában közvetlen hatással vannak hallgatója érzelmeire.

A tárgyalt nyelvtani jelenségeknek a többsége olyan, hogy azt nem csak felfokozott érzelmek érzékeltetésére használhatjuk, hanem tényszerű közlésre, megállapításra is. A folyamatos jelen idő például egyaránt szolgálhatja egy, a beszéd pillanatában történő cselekvés tényszerű leírását, de alkalmas rendkívül ingerült magatartás kifejezésére is. A tárgyalt drámákban több helyen maga a szerző jelzi zárójelbe tett instrukcióival, megjegyzéseivel, hogy milyen érzelmet tételez fel a szereptől, illetve a színésztől. Ez azonban korántsem jelenti, hogy az érzelmek mindig jelezve vannak ilyen módon, sőt többnyire nincsenek. Ilyen esetekben a szituáció dönti el, hogy egy bizonyos érzelmet feltételezhetünk-e, vagy csupán a nyelvtani jelenség informatív, tényszerű, objektív használatáról van szó. Természetesen vannak esetek, amikor nem tudjuk teljes bizonyossággal eldönteni, hogy melyik lehetőségről van szó, illetőleg ha érzelmi töltés van jelen, akkor az érzelem hevesességének széles skáláján belül melyik fokozatával állunk szemben. Éppen ennek tudható be, hogy egy szerep rendkívül sokféleképpen játszható, különösen az intonáció változtatása nyújthat alkalmat azonos mondat esetében is különféle érzelmek vagy egyazon érzelem különböző fokozatainak érzékeltetésére. (Nem is beszélve a nyelven kívüli eszközök, például mimika, taglejtés szerepéről, amelyre itt természetesen nem térhetünk ki.) Ebben a dolgozatban a leírt szöveg alapján, a szituációból számunkra leglogikusabban következő

érzelmi töltést kívánjuk bemutatni. Ezért sokszor szükség lesz arra, hogy nem csak az adott nyelvtani jelenséget tartalmazó mondatot, hanem esetenként néhány megelőző vagy követő mondatot is idézzünk és esetleg a szituációra vonatkozó megjegyzéssel is kísérjük.

## II. AZ IGE EMOCIONÁLIS FUNKCIÓI

### 1. Igeidő és szemlélet (*Tense and Aspect*)

A nyelvtankönyvek különbséget tesznek idő (*time*) és igeidő (*tense*) között, megállapítva, hogy egyfajta időt különböző igeidők fejezhetnek ki, jöllehet egy múltban lejátszódott cselekvést általában múlt idővel (*Past Tense*) fejezünk ki, a jelenben végbe-menő cselekvést pedig jelen idővel (*Present Tense*). Vannak viszont esetek, amikor ennek az ellenkezője történik, különösen olyankor, amikor a beszélő erős érzelmi felindulás állapotában van, vagy pedig mondanivalójával nagy hatást akar elérni. Az első esetben beleéli magát valamilyen más időpontba (emocionális), a másodikban pedig szándékosan használ nagyobb hatást kiváltó igeidőket (*affective*), de ebben az esetben is ő maga is egy nagyobb izgalmi állapotban van általában. Lássunk előljárójában egy példát az igeidőknek ilyenféle változására, eltolódására.

A Dühöngő ifjúság egyik jelenetében Jimmy gyűlölt anyósának halálát jeleníti meg, aki még él ugyan, de Jimmy már nagyon szeretné a sírban látni, s a jövő időben elkezdett jövendölés fokozatosan a jelenbe csúszik át.

„My God, those worms *will need* a good dose of salts the day they get through her! Oh what a bellyache you've *got coming* to you, my little wormy ones! Alison's mother *is* on the way!” (LBA: 53)

A saját utálatának, gyűlöletének kifejezésén kívül egyúttal jelenlevő feleségét akarja kínozni ezekkel a szavakkal, ez az *affective* oldala jóslatának.

A továbbiakban csak azokkal az igeidőkkel kívánok foglalkozni, amelyek érzelmek kifejezése szempontjából leginkább számításba jöhetnek, s ezeknek az igeidőknek is csak ilyen érzelmi jellegű alkalmazását értem. Mint látni fogjuk, elsősorban a folyamatos szemlélet igeidői tartoznak ebbe a kategóriába, melyekről általában elmondható, hogy használatuk kevésbé formális, inkább barátságosabb, tapintatosabb, mint az egyszerű ige-szemlélet igeidőie, ennek ellenére gyakran kifejezhetnek a beszélő részéről negatív érzelmeket is.

#### a) *Present Tense*

Viszonylag ritkán használja az angol nyelv érzelmek kifejezésére. Legjelentősebb ilyen szempontból az úgynevezett *Historic Present*, amikor múltbeli eseményt úgy mondunk el, mintha a jelenben történné, részint azért, hogy a hallgatóból nagyobb hatást váltsunk ki, részint pedig azért, mert magunk is izgatottabbá válhatunk eközben, beleéljük magunkat a szituációba. Tehát ebben az esetben sem választható el élesen a kétféle tényező (*emotive* és *affective*). Albee drámájában Martha már lezajlott eseményekről beszél jelen időben.

„Martha *makes* goo-goo eyes, and the lunk – heads *grin*, and *roll* their beautiful, beautiful eyes back, and *grin* some more, and Martha *licks* her chops and the lunk-heads *slap* over to the bar to pick up a little courage, and they *bounce* back over to old Martha, who *does* a little dance for them, which *heats* them all up . . . mentally . . . and so they *slap* over to the bar again, and *pick* up a little more courage, . . .” (WAW: 112)

Megfigyelhetjük azt is, hogy az igeidő megváltoztatásán kívül, még több más eszközzel is fokozza a hatást, például azzal, hogy saját magáról harmadik személyben beszél, s miközben undorát és megvetését fejezi ki a történetekkel kapcsolatban, egyúttal Nicket ostromozza szavaival.

Osborne darabjában Jimmy anyósa korábbi bűneinek élénkebb érzékeltetését szintén jelen idő használatával fokozza, egyúttal saját megvetését is kifejezve.

„But that obvious, innocent explanation didn't appeal to Mummy at all. So she hires detectives to watch me, to see if she *can't* somehow get me into the News of the World.” (LBA: 52)

#### b) *Present Continuous Tense*

Ez az igeidő – s általában a folyamatos szemlélet – az érzelmek kifejezésének egyik leggyakoribb módja az elemzett drámákban. Mind a beszéd időpontjára, mind pedig egy tágabb értelemben vett jelenre vonatkozhat, s nemcsak megszakítás nélküli cselekvést, hanem ismétlődőt is kifejezhet. Ha érzelmet tükröz, akkor az elsősorban ingerültség, düh stb., s igen gyakran vannak jelen olyan határozók, melyek jelentésükkel ezt a hatást még fokozzák.

„What *are* you *doing* here anyway? You'd better keep out of my way, if you don't want your head kicked in.” (LBA: 73)

„Look what you're *doing*! You're *ripping* my shirt. Get off!” (LBA: 82)

„Ada. What *are* you *sitting* down in your raincoat for?

Ronnie: Somehow I feel, I feel . . . I . . .

(Unable to explain)

Ada: Yes, yes, but why *are* you *eating* with your raincoat on?

Sarah: Another madness. Every so often he gets a madness into his head and you can't shake him out of it. I get so annoyed. Ronnie, take your raincoat off!

Dave: What *are* you *getting* upset for, both of you!” (ITJ: 19)

„Sarah. I don't know what's happened to you all. Suddenly you're *talking* and then you're *shouting* and then you're *crying*. Suddenly you start hitting each other.” (ITJ: 51)

„Nobody's *asking* you to remember every single goddamn Warner Brothers epic . . . just one!” (WAW: 11)

„Watch who you *are calling* ignorant”. (WAW: 118)

„Someone's *lying* around here, somebody *isn't playing* the game straight. Yes?

Come on, come on; who's *lying*? Martha? Come on!” (WAW: 119)

A Present Continuous egyik gyakori funkciója, hogy jövő idejű cselekvést fejez ki. Ilyen esetben is lehet érzelmi töltése, különösen szándékot, eltökéltséget fejezhet ki.

„Helena: Very well. I'm *going* downstairs to pack my things . . . This is not Alison's doing you must understand that. It's my own decision entirely”. (LBA: 93)

Mint ahogy Helena maga is megindokolja, cselekvésének fő mozgatója saját akarata, elhatározása, nem pedig barátnője rábeszélése.

A következő példában, Wesker darabjában Ada azt fejezi ki, hogy nem alkuszik meg, kitart amellett, amibe belekezdtek.

„Ada. Well we'll have to afford it. I'm *not giving up*. We'll eat less, we'll buy less, we'll do something but I'm *not going away* from all this” (ITJ: 32)

Hasonló szerepet játszhat a „*to be going to*” szerkezet, mely szintén jövő idejű cselekvést fejezhet ki, és hasonlóan a Present Continuous-hoz szándékot, eltökéltséget, a másik félre vonatkozóan sokszor fenyegetést tartalmazhat.

Ilyen fenyegetést találunk a következő példákban:

„Nick (to George as he moves towards the hall) :You're going to regret this.

George: Probably. I regret everything

Nick: I mean, I'm going to make you regret this” (WAW: 90)

Az első mondatban a „regret” lexikai töltése miatt világos, hogy a „to be going to” szokásos, szándékot kifejező használata helyett itt a beszélő fenyegető magatartását fejezi ki. Az utolsó mondatban már saját eltökélt szándékát fejezi ki nyomatékosan.

Szintén fenyegetést fejez ki Martha következő kijelentése:

„I'll show you who is sick. (Calmer) Boy, you're really having a field day, hunh?

Well, I'm going to finish you . . . before I'm through with you” (WAW: 92)

Ilyen esetekben a „to be going to” szerkezetet sokszor váltakozva találjuk a „will” és „shall” segédigékkel, ahogy az a fenti példában is látható volt.

A beszélő határozott akaratát, elszántságát érzékelteti a szerkezet a következő példában:

„And I'm going to howl it out, and I'm not going to give a damn what I do, and I'm going to make the damned biggest explosion you ever heard” (WAW: 95)

Különösen kérdő alakban találtam gyakran olyan példákat, ahol gúnyolódó hangnem kifejezését szolgálja ez a szerkezet.

„You going to throw up again? You going to lie down on the cold tiles, your knees pulled up under your chin, your thumb stuck in your mouth . . . ? ” (WAW: 95)

„Martha: Oh . . . you know so little. And you're going to take over the world, hunh? ” (WAW: 114)

A Present Continuous és a „to be going to” hasonló használatát mutatja, hogy időnként egy mondaton belül is váltogatva használják őket.

„We are going on, and I'm going to have at you, and it's going to make your performance tonight look like an Easter pageant” (WAW: 112)

A Present Continuous egy másik használata, amikor *melléknévvel vagy főnévvel kapcsoljuk össze a „to be” ige ilyen alakját*. Ez egyrészt azt fejezi ki, hogy nem állandó jellegű tulajdonságról van szó, másrészt – ami témánk szempontjából fontosabb – igen gyakran ingerültséget jelez. Magyar megfelelője általában a -*kodik*, -*ködik*, -*kedik* végződésű igealak.

„Cliff. Don't take any notice of him. He's being offensive” (LBA: 14)

„You're being offensive, Libby” (ITJ: 27)

„Dave (after a silence) Now who's being wet” (ITJ: 28)

„That's being soggy and soft? ” (ITJ: 28)

### c) Present Perfect

Ez az igeidő viszonylag ritkán fejez ki érzelmeket. Azzal viszont, hogy a jelenhez kötődik, sokszor azt fejezzük ki, hogy valamilyen erős emocionális élményünk volt a múltban. Fokozottan érvényes ez az úgynevezett „*Present Perfect of Experience*” esetében, ahol a Past Tense-re jellemző időhatározók mellett használjuk ezt az igeidőt, érzékelte, hogy az esemény élénken él emlékezetünkben.

„When I have asked a London policeman the way, I have invariably received a polite answer.” (Zandvoort 1972:62)

### d) Present Perfect Continuous

Ellentétben a Present Perfect Tense-szel, mely ritkán fejez ki érzelmeket, folyamatos megfelelője – a többi folyamatos alakhoz hasonlóan – igen gyakran jelez ingerültséget, bosszúságot, dühöt, de néha pozitív érzelmeket is, mint például csodálatot, hálát stb. Bosszúság, ingerültség tükröződik Jimmy következő mondatában.

„All I know is that somebody's *been sticking* pins into my *wax* image for years”  
(LBA: 76)

Ingerültség, kimerültség, szemrehányás érezhető ki George szavaiból Albee drámájában, melyben az időhatározónak és a lexikai töltésnek is része van.

„No, Martha, I did not clean up the mess I made. I've *been trying* for years to clean up the mess I made.” (WAW: 65)

Szintén ingerült a következő megjegyzése.

„Martha! You've *been nibbling away* at the glass.” (WAW: 100)

Ez a BE + Ving + AWAY alak egyúttal gyakorítást is kifejez, s a gyakorító alakoknak gyakran érzelmi töltésük van.

#### e) *Past Tense*

Tekintve, hogy ez az igeidő még a Present Perfectnél is ritkábban használatos érzelmek kifejezésére, egyetlen ilyen jellegű használatát szeretném csak itt megemlíteni, amikor Present Tense helyett használjuk, s a beszélő udvariasságát, szerénységét, esetleg megalázkodását érzékelteti (Quirk et al. 1972:86)

„Helena: . . . (Very gently) You *didn't* mind, *did* you?”

Alison: No, I don't mind. Thank you.” (LBA: 61)

Helena itt Alison jelenlegi véleményére kíváncsi, s ezt a válasz is tükrözi.

Wesker darabjában szintén nem múltbeli reményről van szó, csak Dave udvariasabban, s egyben bátortalanabban, puhatolódzó formában mert csak kérésének hangot adni.

„Colonel. Of course you will, yes, I'm sure. When do you think you'll be able to start-er-you know, when can I expect –

Dave: Well I *hoped* you wouldn't mind giving us a few days to settle in and get our bearings.” (ITJ: 17)

#### f) *Past Continuous Tense*

A Present Continuous esetében említett érzelmi funkciókkal találkozunk itt újra. Az egyik ilyen, hogy a Past Continuous is kifejezhet a múltban visszatérő, ismétlődő cselekedeteket, s ezek jellegüknél fogva gyakran lehetnek ingerlő, bosszantó hatással a beszélőre, melyet ebben az esetben is bizonyos határozók használatával tovább fokozhatunk (always, constantly, for ever, perpetually stb.). Ezeknek az időhatározók használata sokszor azzal jár, hogy olyan igéknek is a folyamatos alakját alkalmazzuk, melyek egyébként inkább az egyszerű szemlélet alakjaiban fordulnak elő. (Zandvoort, 1972:39)

„Well, that's the way it was . . . you *were always coming* at him. I thought it was embarrassing.” (WAW: 76)

„Martha (still braying). I *wasn't talking* about your potential, I *was talking* about your goddamn performance” (WAW: 111)

Gúnyolódás érezhető ki Martha következő mondatából.

„You *were thinking* a little bit about your career, weren't you? ” (WAW: 115)

Szintén a Present Continuous-hoz hasonlóan, a Past Continuous vagy a „*to be going to*” megfelelő alakja a múltbeli időpontban jövőre vonatkozó eltökéltséget, erős akaratot, határozottságot tartalmazó jelentést is hordozhat.

„Jimmy: You sit there like a hump of dough. I thought you *were going to make* me some tea” (LBA: 17)

Sokszor a Past Continuous baráti, udvarias hangnem kifejezésére is szolgálhat, vagy mint a következő példában, tettetett udvariasság, valójában gúny rejtőzik Jimmy szavaiban.

„I was thinking you might help me there” (LBA: 50)

A Past Continuous-hoz hasonló funkciót töltenek be a 'keep (on)', 'go on' és hasonló igék az őket követő gerundiummal, melyek ugyancsak ismétlődést, s ezáltal sokszor irritáló jelentését hordozhatnak. (Quirk et al. 1972:93)

„And I didn't want to wake up, but the sound kept coming . . .” (WAW: 105)

Ezekről az aspektuális igékről még a későbbiekben szó lesz.

#### g) Past Perfect Continuous

Ugyanolyan szerepet tölthet be a bosszúság és ingerültség kifejezésének területén, mint az előzőekben tárgyalt folyamatos igeidők, de használata meglehetősen ritkának tűnik, az elemzett drámákban nem találtam példát rá. Ennek – s néhány más igeidőnek – meglehetősen ritka előfordulását bizonyította a közelmúltban statisztikai adatokkal dr. Bognár Anikó *Az angol igeidők előfordulásának gyakorisága az élő nyelvben* című cikkében. (Idegen nyelvek tanítása 1978/2.) Ő is kimutatta, hogy az általa elemzett drámákban többek között a Past Perfect Continuous sem fordul elő egyszer sem.

#### h) Future Continuous Tense

Ez az igeidő is viszonylag ritkán fordul elő, hiszen jövő idejű cselekvést több körülíró szerkezet segítségével is kifejezhetünk. Használata általában közvetlenebb stílust, nagyobb tapintatot jelent, de itt is találhatók olyan példák, melyek a beszélő türelmetlenségét, ingerültségét mutatják.

Jimmy például felesége vasalását unva a következőt kérdi Osborne darabjában.

„How much longer will you be doing that?

Alison: Won't be long.

Jimmy: God, how I hate Sundays! It's always so depressing, always the same”.

(LBA: 14)

A darab egy későbbi szakaszában Helena vasalása idegesíti, s szinte ugyanazt a kérdést teszi fel:

„Jimmy: (to Helena) Will you be much longer doing that? ” (LBA: 78)

A „will” segédigének itt nincs olyan jelentése, mint a Simple Future Tense esetében, amikor „színezett jövő idő”-ről beszélünk szándék, hajlandóság esetén.

Az igeidőkkel kapcsolatban végezetül Charlestont szeretném idézni: „. . . it is clear that the various functions of the tenses and aspects are not yet finally and definitely fixed, but in a state of flux. In the desire for ever greater subtleties and finer shades in the expression of meaning, emotion, feeling, and attitude, shifts of function are still taking place to-day.” (Charleston 1960:265) Charleston itt elsősorban arra gondol, hogy az egyszerű szemlélet igeidői helyett mind gyakrabban használják a folyamatos szemléletet, mely sokkal árnyaltabban képes kifejezni érzelmeket.

## 2. Aspektuális igék gerundiummal

Ezek a különböző elnevezésekkel illetett igéken a cselekvés kezdetét, folyamatát, befejezését érzékeltető igéket értjük, melyeket gyakran követ gerundium s gyakran érzelmi színezetet árulnak el. A keep igével kapcsolatban már találkoztunk egy példával. Az idetartozó igék közül az általam elemzett drámákban a keep/on/ go on és a stop igékkel találkoztam leggyakrabban érzelmet jelölő funkcióban, melyek közül az első kettő huzamosabb cselekvést vagy ismétlődő cselekvést jelölve gyakran jelez ingerültséget, míg a harmadik jelentésénél fogva is ingerült, ellentmondást nem tűrő felszólításokban a leggyakoribb.

„I keep looking back, as far as I remember, and I can't think what it was to feel young, really young” (LBA: 28)

„She'll go on sleeping and devouring until there's nothing left of me” (LBA: 38)

„Don't go on, Ronnie, I keep telling you” (ITJ: 48)

„Stop throwing those goddamn things at me!” (WAW: 120)

„Stop clowning Ronnie, we won't be done in time, ” (ITJ: 49)

„Stop yelling”. (LBA: 11)

„He never stops telling himself that I know how vulnerable he is.” (LBA: 29)

„Go out and get me some cigarettes, and stop playing the fool!” (LBA: 32)

Ez a gerundiumos szerkezet folyamatos cselekvést és állapotot jelölő igékkel kapcsolatban a cselekvés intenzitását is hangsúlyozza (például *sleep*), a konkluzív (rezultatív) igékkel kapcsolatban pedig szintén intenzitást, valamint ismétlődést is kifejez (például *tell*).

Más igék:

„Give it to her, and *quit moaning!*” (LBA:83)

„You finished *cyng*, you fool you? ” (ITJ:54)

Csaknem valamennyi felsorolt példában a szavak lexikai töltése is hozzájárult az ingerültség kifejezéséhez, akár a gerundiumos szerkezeten belül, akár azon kívül (pl. *clowning, yelling, moaning, fool*).

### 3. A módbeli segédigék

Ezen segédigék közül az eddigiekhez hasonlóan csak a vizsgálódásunk szempontjából legfontosabbakat tárgyalom, azoknak is csak az érzelmeiket kifejező, illetve érzelmi állapotra utaló funkcióira térek ki.

#### a) *Can, could*

Amikor érzelmeiket tükrözik, a két segédige között a fő különbség az, hogy a *can* magabiztosabb hozzáállást tükröz, míg a *could* szerény, habozó, bizonytalan, határozatlan magatartást, a *cannot* pedig hitetlenkedést. (Charleston 1960:330) Képességet és megengedést kifejező jelentéseik mellett az érzelmeiket kifejező funkciójuk viszonylag ritkábban fordul elő. Kérdésekben hatásuk inkább „affective” mint „emotive”, de a beszélő érzelmei, határozottsága vagy bátortalansága szintén tükröződnek ezekben a mondatokban.

„Can I get you a drink, Martha? ” (WAW: 109)

Itt George egészen biztos lehet Martha igenlő válaszában, s feleségével egyébként is kötetlenebb hangnemben beszél. Ugyanakkor a darab egy másik részében Honey, a vendég kér italt, az ő hangvétele már bátortalanabb, udvariasabb, nem is olyan biztos benne, hogy kap, hiszen férjét már amúgy is idegesíti, hogy sokat ivott;

„Could I have a little brandy? ” (WAW: 76)

Hasonlóan bátortalan kérdése, mikor nem tudja hogyan érdeklődjön a mellékhelyiség felől.

„I wonder if you *could show* me where the . . .” (WAW: 24)

(Világos, hogy nem az a bizonytalan, hogy a házigazdák tudják-e, hogy hol a helyiség, hanem csak ő nem tudja, hogyan illik erre rákérdezni).

A *can* segédige gyakran fejez ki kérdésekben türelmetlenséget:

„Can't you ever sit still and do nothing? ” (ITJ: 42)

„Can't you stick to one subject at a time? ” (ITJ:43)

„Can't you be still?” (WAW: 130)

De nemcsak kérdésben: „Well, I *can't be expected* to remember everything” (WAW: 44)  
 A beszélő meglepődését, megzavarodását látjuk a következő példákban.  
 „Honey (quite hysterical): You . . . *can't . . . do . . . this!*  
 Martha (rigid fury): YOU . . . CAN'T . . . DO THAT!” (WAW: 135)  
 „I don't understand how she *can be* like that.” (ITJ: 15)  
 Szemrehányást fejeznek ki a következő példák:  
 „You *couldn't have told* them . . . oh, noooo!” (WAW: 89)  
 „Ronnie, you are a nitwit, you *could have set* the whole place alight.” (ITJ: 19)

#### b) *May, might*

Itt is sok vonatkozásban az mondható el, mint a *can-could* pár esetében. A megengedést és valószínűséget (lehetőséget) kifejező funkcióik sokkal gyakoribbak, mint az érzelmeket kifejezők, bár például a megengedés vagy engedélykérés kifejezésekor is a két alak közötti választás már eleve jelez bizonyos lelkiállapotot, magabiztosságot vagy bizonytalanságot. A *might* használata általában udvariasabb, s egyben bizonytalanabb, puhatalódzóbb magatartásra utal.

„Think I *might have* some myself, if you don't mind” (LBA: 71) Bizonyos kérésekben a *might* használata azt jelezheti, hogy a beszélő bosszankodik amiatt, hogy a dolgok nem úgy történnek vagy történtek, ahogy ő szeretné. (Thomson & Martinet 1969:77)  
 Ez egyúttal szarkasztikus is sokszor.

„The way things are, you *might as well be* frank with me.” (LBA: 41)  
 Ugyancsak gyakran fejezi ki *might + perfect infinitive* a múltra vonatkozólag a beszélő ingerültségét, neheztelést tükröző szemrehányását. Erre azonban nem találtam példát a három drámában, így Thomson és Martinet példáját idézném.

„You *might have warned* us that the bull is dangerous.” (Thomson & Martinet 1969:77)

#### c) *Shall, will*

Ezek a módbeli segédigék leggyakrabban a jövő idővel kapcsolatban fordulnak elő. A korábbiakban a „színezett jövő idő”-vel kapcsolatban már említést tettünk róluk, s megállapíthatjuk, hogy viszonylag ritkán találkozunk az ún. „tisztá jövő idő”-vel (pure future), sokkal gyakoribb az, amikor a beszélő akarata, kívánsága, eltökéltsége, parancsa stb. is kifejezésre jut a segédigék révén. Ennek oka az, hogy a jövőre vonatkozóan sokkal kevésbé beszélhetünk tényekről, inkább elképzelésekről, vágyakról, óhajokról, melyeknél a szubjektív elem nagyobb teret nyer. Ebben az esetben már különbséget kellene tennünk a három dráma példái között, hiszen – ahogy arra a bevezetőben is utaltam – az amerikai angolban a *will* segédige egymaga látja el mindkét segédige funkcióit. De ez csak így feltételes módon mondható, mert a két brit drámában sem találtam egyetlen érzelmet jelző *shall* alakot sem; vagy *will* vagy a rövidített 'll fordult elő, melyet szintén a *will* származékának tekintenek, nem pedig a *shall* rövidítésének. (Például András-Stephanielésné 1971:46) Így nyugodtan együtt lehet venni a három dráma példáit.

Erős felindulást, dühöt, ingerültséget tükröző fenyegetéseket fejeznek ki az alábbi példák.

„I'll *heave* this bloody thing on top of your head if you don't shut up” (ITJ: 11)  
 „I'll *make* you sorry you made me want to marry you (At the hall way). I'll *make* you regret the day you ever decided to come to this college. I'll *make* you sorry you ever let yourself down.” (WAW: 104)  
 „I swear to God I'll *follow* that guy into the kitchen, and then I'll *take* him upstairs, and . . .” (WAW: 103)

Amerikai angol: „How would I know that?” (WAW: 11)

A fentiekkel rokon az a funkciója, amikor bizonytalanságot, habozást, kétkedést mutat például *If* utáni mellékmondatokban vagy az *I should think, I should say* stb. kifejezésekben.

„Helena: Isn't she supposed to have done a lot for him? Couldn't he go back to her?

Cliff: *I shouldn't think so.*” (LBA: 71)

„But what if he *should come back in*, and . . . or . . . ?”

„Nick (nervously). Look . . . I don't think we *should* . . .” (WAW: 98)

A két utóbbi példában, melyeket Nick akkor mond, amikor Martha próbálja megkörülni, s Nick zavarában nem tudja, milyen ürüggyel háríthatná el Martha próbálkozását, a bizonytalanság, kapkodás kifejezését a szaggatott mondat szerkezet is szolgálja a *should* használatán kívül.

A *should* segédige egy másik funkciójával kapcsolatban Zandvoortot idézem: „*Should* is often used, in all persons, in clauses dependent on an expression of feeling or opinion, with the predicate of the head clause either in the present or in the past tense” „The use of *should* in these clauses indicates that their contents, though referring to undoubted facts, are viewed, not merely as facts, but as things exciting our surprise, regret, or disapproval.” (Zandvoort 1972:72)

Zandvoort példáját idézném, mert a drámákban nem találtam erre a típusra példát.

„*I am surprised that you should have been so foolish.*”

Egy másfajta érzellemmel (csodálat, öröm) kapcsolatban pedig – szintén saját példa híján – Charlestont idézném.

„*You should hear her sing.*” (Charleston 1960:320)

A fenti példák és az elemzett drámák kapcsán megállapíthatjuk, hogy a *should* segédige érzelmeket kifejező használatában nincs lényeges eltérés a brit és az amerikai angol nyelv között.

A *would* segédige gyakran fejezi ki a beszélő akarását, eltökéltségét vagy elutasító magatartását.

„*Me? I wouldn't say a word.*” (ITJ: 42)

A „*will*”-hez hasonlóan, csak itt múlt idejű szokásos, jellegzetes cselekvéssel kapcsolatban – különösen hangsúlyos alakban – gyakran fejez ki ingerültséget, bosszúságot, ritkábban pozitív érzelmeket (csodálatot). Wesker darabjában Dobson egykori felesége gyűlölt szokásait így írja le:

„*After supper we'd wash up and she'd sit by the fire and fall asleep. Just fall asleep like that. She might glance at a newspaper or do a bit of knitting but nothing else, nothing that might remind me she was alive. And her face would go red in front of the fire and she'd droop around and be slovenly.*” (ITJ: 29)

Szintén a „*will*” használatához hasonlóan a *would* segédige is gyakran fejez ki udvarias, tapintatos, óvatos, nem tola kodo viselkedést.

„*You wouldn't seriously think of leaving us, would you?*” (LBA: 28)

„*Wouldn't you say that that was her private property?*” (LBA: 36)

A *should* és *would* igék feltételes mondatokban gyakran fejeznek ki vágyakozást. A következő párbeszéd az óhaj tásból akarásba való átmenetet szemlélteti jól.

„*Honey: Why don't we dance? I'd love some dancing.*

Nick: Honey . . .

Honey: *I would! I'd love some dancing.*

Nick: Honey . . .

Honey: *I want some! I want some dancing!*” (WAW: 78)

„I’LL SHOW YOU WHO IS SICK!” (WAW: 92)

A *will*-t általában úgy írják le a nyelvtan könyvek, mint amelyik udvarias kérések, kérdések kifejezésére szolgál, gyakran találtam viszont olyan példákat, ahol éppenséggel durva felszólítások mellett található, részint azok enyhítésére, máskor viszont a durva felszólítás melletti udvarias *will you*-t inkább gyonyorosnak érzem.

„Now *shut up*, *will you*.” (LBA: 11)

„*Will you shut up and listen* to me for Christ’s sake.” (ITJ: 26)

„Listen, if *you’ll stop* breathing your female wisdom all over me, I’ll tell tell you something: I don’t care.” (LBA: 73)

Máshol valóban udvarias felszólítást jelöl:

„*Will you light* the lamp when you’ve finished please?” (ITJ: 26)

Hajlandóságot, eltökéltséget fejez ki a következő példákban:

„He’s not my son. I’ll *swear* he’s not my son” (ITJ: 11)

„I *will not tolerate* this” (WAW: 821)

Itt sem választható el a két funkció élesen, hiszen a saját erős elhatározásunk, akaratunk hangsúlyozása a másik félre nézve fenyegető lehet.

Egy szokásos, jellegzetes magatartás, ha az nem tetszik a beszélőnek, sokszor ingerültséget fejez ki. Graver erről ezt írja:

„*Will* may be used to a characteristic or persistent pattern of behaviour or of events . . .” „If *will* and *would* are stressed it indicates that the speaker finds a persistent pattern of behaviour annoying. 3 (The one thing I dislike about him is that) he *will* borrow my things without asking” (Graver 1971:21–22)

Ugyanezt fejezi ki a következő példa:

„They’ll *kick* you in the groin while you’re handing your hat to the maid” (LBA: 21)

Nem jövőbeli cselekvés megjövendőléséről van szó, hanem Jimmy szerint ez jellemző – ha nem is konkrét értelemben – Alison szüleire. A *will* módbeli segédige egy másik érzelmet kifejező funkciójával kapcsolatban Charlestont idézném példájával együtt, mert ilyen jellegű példákat nem találtam a drámákban.

„If the *will* is stressed, some emotion such as exasperation, annoyance, conviction, resignation is implied:

Wenn ’will the strike be over? (impatience)

Why ’will you be so obstinate? (exasperation)” (Charleston 1960:314)

#### d) *Should, would*

A *should* segédige a beszélő megbotránkozását, ingerültségét, elégedetlenségét tükröző szemrehányást fejez ki az alábbi példákban:

„You *shouldn’t have done* that . . .

You *shouldn’t have done* that at all.” (WAW: 90)

„I *should have known*.” (WAW: 105)

„She . . . really *shouldn’t drink*”. (WAW: 58)

Kérdésekben gyakran jelöl zavarodottságot, esetleg felháborodást.

„Why the hell *should I know*?” (LBA: 71)

„Colonel: Sweet-stall. It does seem an extraordinary thing for an educated young man to be occupying himself with. Why *should* he *want* to do that, of all things.” (LBA: 64)

## *IRODALOM*

- András László–Stephanides Károlyné: Angol leíró nyelvtan. Tankönyvkiadó, 1971.  
Charleston, B. M.: Studies on the Emotional and Affective Means of Expression in Modern English. Bern, 1960.  
Corder, S. Pit: An Intermediate English Practice Book. Longman, 1960.  
Graver, B. D.: Advanced English Practice, Second Edition, Oxford University Press, London, 1971.  
Korponay Béla: Adjectival Constructions in English and Hungarian. Angol Fiológiai Tanulmányok XI., Kossuth Lajos Tudományegyetem, 1977.  
Korponay Béla: Aspektuális igék, kézirat.  
Quirk, R. et.-al.: A Grammar of Contemporary English, Longman, 1972.  
Thomson, A. J. and Martinet, A. V.: A Practical English Grammar 2nd Edition. Oxford University Press, London, 1969.  
Zandvoort, R. W.: A Handbook of English Grammar, Sixth Edition. Longman, 1972.

### *Dramák:*

- Albee, Edward: Who's Afraid of Virginia Woolf? Penguin Books. 1965. (WAW)  
Osborne, John: Look Back in Anger. Faber and Faber, 1960. (LBA)  
Wesker, Arnold: I'm Talking about Jerusalem. Evans Brothers Limited, London, 1961. (ITJ)